

УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

УДК 171:37.014

Олена Проценко, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри освітнього менеджменту та педагогіки
Маріупольського державного університету

Лілія Борисенко, директор Маріупольської загальноосвітньої школи I – III ступенів № 48

УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розкрито зміст інклюзивної освіти у загальноосвітньому навчальному закладі; виявлено витоки становлення інклюзивної освіти за кордоном та в Україні; схарактеризовано основні організаційно-педагогічні умови забезпечення якості інклюзивної освіти у загальноосвітньому навчальному закладі.

Ключові слова: інклюзивна освіта, інклюзія, дитина з обмеженими можливостями.

Літ. 7.

Елена Проценко, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры образовательного менеджмента и педагогики
Маріупольского государственного университета

Лилия Борисенко, директор Мариупольской общеобразовательной школы I – III ступеней № 48

УСЛОВИЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВЕННОГО ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

В статье раскрыта суть инклюзивного образования в общеобразовательном учебном заведении; выделены истоки становления инклюзивного образования за рубежом и в Украине; охарактеризованы основные организационно-педагогические условия обеспечения качества инклюзивного образования в общеобразовательном учебном заведении.

Ключевые слова: инклюзивное образование, инклюзия, ребёнок с ограниченными возможностями.

**Olena Protsenko, Ph.D., (Pedagogy), Associate Professor of the Educational Management and Pedagogics Department
Mariupol State University**

Lidiya Borysenko, Director on Educational Work of a comprehensive school I – III stages № 48, t. Mariupol

TO ENSURE THE QUALITY OF INCLUSIVE EDUCATION AT SECONDARY EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

The article deals with the problem of inclusive education at the secondary school. The sources of inclusive education formation abroad and in Ukraine are identified; the main organizational and pedagogical conditions of education quality assurance at the secondary school are characterized.

Keywords: inclusive education, inclusion, child with limited opportunities.

Постановка проблеми. Розвиток сучасного суспільства детермінує повагу до людського розмаїття, встановлення принципів солідарності та безпеки, що забезпечує захист та повне інтегрування у соціум усіх верств населення, перш за все – осіб з обмеженими можливостями здоров'я. Це зумовлено визначенням головної мети соціального розвитку – створення “суспільства для всіх”. В основу такого інтегрування покладено концепцію цілісного підходу, яка відкриває шлях до реалізації прав і можливостей для кожної людини, насамперед, передбачає рівний доступ до здобуття якісної освіти. Принцип доступності сформульовано на засадах дотримання прав людини, викладено в резолюції Генеральної

асамблеї ООН від 12 грудня 1997 р. в якості пріоритетного завдання – сприяти забезпеченню рівних можливостей для осіб з обмеженими можливостями здоров'я. Цей принцип зумовлює перенесення акцентів з медичних аспектів інвалідності, піклування про осіб з психофізичними порушеннями, захисту та надання їм допомоги в адаптації до навколишнього середовища на реформування самого соціуму, де особа з психофізичними порушеннями має змогу задовольнити свої потреби, перш за все, потребу здобути якісну освіту. Якісна освіта передбачає задоволення особливих освітніх потреб кожного індивіда, в тому числі й з порушеннями психофізичного розвитку, без відриву такої особи від звичного соціального оточення, сім'ї, друзів [6, 5].

УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останнього десятиліття вітчизняні науковці, зокрема В. Бондар, А. Колупаєва, Т. Євтухова, В. Ляшенко, І. Іванова, О. Столярєнко, А. Шевчук, О. Савченко та інші присвячують свої праці дослідженням проблеми залучення дітей з особливими потребами до навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, їх реабілітації та соціалізації до суспільних норм. Значний вплив на розвиток системи спеціальних навчальних закладів, удосконалення їх структури, розробку методик ранньої діагностики психічного розвитку дітей мали праці психологів Л. Виготського, О. Венгер, О. Запорожця, О. Киричука, Г. Костюка, Б. Корсунської, С. Максименка, В. Тарасун, М. Ярмаченка. В них обґрунтовано принципи положення щодо особливостей розвитку психічних процесів у дітей різного віку, ролі корекційного виховання у підготовці до шкільного навчання, механізмів формування їх соціально-комунікативної активності. Однак проблема організації інклюзивної освіти у загальноосвітньому навчальному закладі є недостатньо вивченою.

Формулювання мети статті. Саме тому метою статті є розкриття змісту інклюзивної освіти та основних умов забезпечення її якості у загальноосвітньому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про те, що інклюзивна освіта – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей [3].

Інклюзивне навчання забезпечує доступ до освіти дітей з особливими потребами у загальноосвітніх школах за рахунок застосування методів навчання, що враховують індивідуальні особливості таких дітей. В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей; забезпечує рівноцінне ставлення до всіх людей, але створює спеціальні умови для дітей з особливими потребами. Отримані поза соціумом знання і вміння не могли допомогти дітям з особливими освітніми потребами цілковито адаптуватися в суспільстві, підготуватися до подолання неминучих життєвих труднощів, а, отже, реалізуватися в повній мірі як рівноправні і повноцінні члени суспільства. В інклюзивних класах діти з особливими потребами включені в освітній процес. Вони досягають

основи незалежного життя, засвоюють нові форми поведінки, спілкування, взаємодії, вчать ся виявляти активність, ініціативу, свідомо робити вибір, досягати згоди у розв'язанні проблем, приймати самостійні рішення [4].

У процесі історичного розвитку освітня система людей з обмеженими можливостями пройшла довгий шлях від ізоляції до інклюзії. Історію навчання таких людей можна поділити на такі етапи. З початку до середини 60-х років ХХ-го століття – “медична модель”, яка призвела до повної ізоляції таких людей. З середини 60-х до середини 80-х років – “модель нормалізації”, яка намагалася інтегрувати людей з обмеженими можливостями в суспільне життя. З середини 80-х років до теперішнього часу – “модель включення”, тобто інклюзія [7, 168].

Англійське дієслово inclusion (інклюзія) перекладається, як утримувати, включати, мати місце в своєму складі. Тому inclusion є терміном, що відображає нові погляди не лише на освіту, але й на місце людини в суспільстві. Поняття inclusion за кордоном (США, Канада, Великобританія), де існує 50-річний досвід соціальної інтеграції дітей з обмеженими можливостями приходять на зміну поняттю – інтеграція. Адже механічне поєднання (інтеграція) в одному класі дітей з особливими потребами і з звичайним розвитком не означає повноцінної участі перших в житті класу.

Інклюзію необхідно розглядати в якості етапу (або ступеню) інтеграції, її поглиблення і розширення. При цьому, якщо освітній заклад буде поставлений перед фактом обов'язкового навчання дітей з обмеженими можливостями він стане трансформувати й архітектурно-планувальне середовище і навчально-виховний процес в цілях підвищення доступності його змісту для всіх хто навчається [5].

Уперше інклюзія була закріплена в Загальній декларації прав людини у 1948 році і знаходить відображення в усіх міжнародних документах у сфері освіти. В різних країнах світу інклюзія існує вже не один десяток років. Можна сказати, вона стала світовою тенденцією, яка певною мірою віддзеркалює цивілізаційний рівень суспільства тієї чи іншої держави.

У європейських країнах спеціальні заклади функціонують і надають допомогу дітям з обмеженими можливостями здоров'я, однак, вони не є сегрегативними осередками. “Кордони” між спеціальною та загальною освітою прозорі, оскільки країни з демократичним устроєм пропагують цінності громадянського суспільства, яке базується на ідеях рівноправності,

УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

толерантності та інклюзії. В основі практики інклюзивного навчання лежить ідея прийняття індивідуальності кожного окремого учня і, отже, навчання має бути організоване таким чином, щоб задовольнити особливі потреби кожної дитини.

З вищезазначеного стає зрозумілим, що інклюзія пов'язана з принципом організації навчання, при якому всі учні учаться спільно зі своїми однолітками в школі за місцем проживання. Крім того принцип інклюзії (включення) означає, що:

- усі діти повинні бути включені в освітнє і соціальне життя, вступаючи в школи за місцем проживання;

- завдання інклюзивної школи – побудувати систему, що задовольняє потреби кожного;

- в інклюзивних школах усі діти, а не тільки діти з інвалідністю, забезпечуються такою підтримкою, що дозволяє їм бути успішними, відчувати безпеку [1, 45].

На сьогодні інклюзивне навчання може здійснюватись за одним з напрямів:

- повна інтеграція, за якою діти з психологічною готовністю до спільного навчання зі здоровими однолітками включаються до звичайних класів загальноосвітнього навчального закладу, при цьому вони мають одержувати корекційну допомогу за місцем навчання та проживання;

- комбінована інтеграція, за якої діти з близьким до норми рівнем психофізичного розвитку включаються до звичайних класів загальноосвітнього навчального закладу, у процесі навчання вони постійно одержують допомогу вчителя-дефектолога;

- часткова інтеграція, за якої діти з обмеженнями, які неспроможні на рівні зі здоровими однолітками оволодіти освітнім стандартом, вливаються лише на частину дня до загальноосвітніх класів; тимчасова інтеграція, за якої діти з особливими потребами об'єднуються зі здоровими однолітками 2 – 4 рази на місяць для проведення спільних виховних заходів [5].

Повна і комбінована форми інтеграції за висновками експертів прийнятні для дітей з високим рівнем психофізичного і мовленнєвого розвитку; часткова і тимчасова – доцільні для дітей з нижчим рівнем розвитку, в тому числі і для дітей з порушеннями інтелекту. Тобто для кожної дитини потрібно підібрати найбільш сприятливу для неї форму інтеграції, щоб не зашкодити їй.

Слід зазначити, що включення дітей з особливими потребами у загальноосвітні групи не відбувається автоматично. Це цілеспрямований і систематичний процес, який потребує

обережного впровадження та контролю, який передбачає серйозну і виважену підготовчу роботу. Це, найперше, створення позитивних психологічних умов для включення, адаптація фізичного середовища, адаптація матеріалів, розвивальних програм.

Вирішальне значення у підготовці умов для включення має створення партнерських стосунків між учителями, спеціальними педагогами та сім'ями. Спільними зусиллями здійснюються цілеспрямовані та різнопланові спостереження, визначаються цілі, розробляються завдання, створюються індивідуальні програми розвитку.

Співпраця батьків та спеціальних педагогів створює максимум можливостей для успіху і дає повну картину сильних та слабких сторін у розвитку дитини. За умов співпраці відповідальність за прийняття рішень щодо встановлення цілей та пріоритетів розвитку поділяється між членами колективу. Для надання допомоги дитині, яка її потребує, застосовуються зусилля всієї команди. Це забезпечує можливості для обговорення всіх точок зору і надання дитині різнопланової підтримки, сприяє зростанню та навчанню всіх дорослих, які працюють разом [2, 76].

Таке партнерство створює умови для ефективного включення дітей з особливими потребами в освітній процес, сприяє успішному особистісному розвитку кожної дитини, підготовці її до незалежного життя.

В межах загальноосвітнього навчального закладу для дітей з обмеженими можливостями мають бути створені такі основні умови:

- регламентоване нормативно-правовими документами фінансове та юридичне забезпечення освітнього процесу;

- спеціально підготовлені для роботи з дітьми з обмеженими можливостями педагоги та фахівці (кадровий ресурс). При цьому рівні можливості в отриманні медичної, корекційної та психологічної підтримки в школі повинні бути створені для всіх учнів без винятку, що зазвичай вітається як батьками дітей з обмеженнями життєдіяльності, так і звичайних дітей;

- матеріально-технічне оснащення для створення безбар'єрного середовища (пандуси, підйомники, спеціально обладнані туалети, кабінети лікувальної фізкультури, психомоторної корекції, кімнати для логопедичних та корекційних занять з дефектологами і психологами, медичний кабінет, спортивний зал тощо);

- адаптовані освітні програми, складання фахівцями, педагогами та батьками індивідуальних планів занять та необхідний

УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

роздатковий та дидактичний матеріал для занять з дітьми [7].

Надати системам освіти більш інклюзивного характеру можна лише в тому випадку, якщо самі школи братимуть участь у цьому процесі. Для того, щоб інклюзія була успішною, потрібно працювати над створенням відповідного освітнього клімату й сукупності практичних підходів. Виділимо основні з них:

1. Розвиток позитивного ставлення (до ідеї інклюзії; дітей з особливими освітніми потребами та можливостей їхнього розвитку і навчання тощо). Формування позитивного ставлення до інклюзивної освіти необхідно здійснювати на всіх рівнях – від системи навчання студентів педагогічних навчальних закладів до системи підвищення кваліфікації досвідчених учителів практиків. Водночас необхідна просвітницька робота у суспільстві та формування відповідної суспільної, громадської думки стосовно інклюзії.

2. Політику і лідерство, спрямовані на надання підтримки (на рівні держави, органів освіти, громади, навчального закладу). Національна політика і законодавство мають узгоджуватися з міжнародною політикою. Визначальним чинником у створенні інклюзивних шкіл є підтримка ініціатив шкільних освітніх систем [6, 41].

3. Гнучка навчальна програма і викладання (застосування адаптацій та модифікацій; диференційоване викладання). Навчальні програми значно ускладнюють педагогам реалізацію їхніх спроб використовувати інклюзивний підхід. Інклюзія та загальна якість освіти покращається, якщо вчителі адаптуватимуть методи викладання таким чином, аби вони відповідали найкращій практиці навчання.

4. Залучення громади (якнайширше використання її ресурсів та залучення до діяльності навчального закладу); залучення громади до діяльності шкіл надзвичайно важливе для досягнення успіху інклюзивною освітою. Школи, як освітні осередки, мають не лише налагоджувати зв'язки і брати активну участь у житті місцевої громади, а й запрошувати до закладу конкретних членів громади. Корисно налагоджувати партнерські стосунки з місцевими, національними та міжнародними громадськими організаціями. Важливою є співпраця з батьками дітей. Без співпраці та допомоги батьків інклюзія неможлива [6, 42].

Важливим чинником створення належних умов для розвитку інклюзивної освіти є вироблення відповідних механізмів, таких, як національна політика в галузі інклюзивної освіти, системи підтримки на місцях і відповідних видів

навчальних програм та оцінки. Водночас, для того, аби національна політика стала реальністю, надзвичайно важливою є участь шкіл у проектах інклюзивної освіти.

Найбільш поширена стратегія, спрямована на сприяння розвитку інклюзивної освіти, полягає в тому, щоб почати реалізацію відповідного проекту за участі однієї чи кількох шкіл, яким надається підтримка у розвитку більш інклюзивної практики. Проекти можуть засновуватися за ініціативи самих шкіл чи здійснюватися централізовано. Всі проекти реалізуються по-різному, однак існує кілька загальних критеріїв їх успішного виконання: чіткий розподіл ролей та відповідальності; ефективна підтримка, що надається школам; чітко визначені механізми розвитку відповідної практики; ефективний процес поширення отриманих результатів.

Проекти покликані допомогти школам змінити існуючі в них культуру та практику навчання. Якщо у шкільному середовищі мало уваги приділяється урахуванню принципів участі, співпраці та інклюзивної освіти, то розвиток більш інклюзивної практики неминуче стикнеться з усталеними цінностями, позиціями та практикою. Це може порушити існуючий status quo і потребує обережного підходу в тому, що стосується управління та надання підтримки [5].

Висновки. Таким чином, організація інклюзивної освіти у загальноосвітньому навчальному закладі характеризується як процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами. Такий процес здійснюється за відповідних умов (нормативно-правове забезпечення освітнього процесу, спеціально підготовлені педагоги, матеріально-технічне оснащення, складання індивідуальних планів занять тощо).

1. *Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, Н.З. Софій, Ю.М. Найда. – К., 2007. – 128 с.*

2. *Колупаєва А.А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, Л.О. Савчук. – К.: Видавнича група "АТОПОЛ", 2011. – 274 с.*

3. *Концепція розвитку інклюзивної освіти. Наказ МОН від 01.10.2010 №912 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/*

4. *Красняков Є. Формування та реалізація інклюзивної політики у сфері освіти дітей з особливими освітніми потребами в Україні [Електронний ресурс] / Є. Красняков, В. Бурда // Віче: журнал Верховної Ради України. – 2013. – №6.*

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

– Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3576/>

5. Мігалуш А.О. Інклюзивна освіта – потреба суспільства [Електронний ресурс] / А.О. Мігалуш. – Режим доступу: http://novyn.kpi.ua/2007-2-1/05_Migalush.pdf

6. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник / за заг. ред. Колупасової А.А. – К: “А. С. К.”, 2012. – 308 с.

7. Сяба М.О. Інклюзивна освіта як сучасна модель навчання / М.О. Сяба // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2012. – №2(49). – С. 167 – 171.

Стаття надійшла до редакції 05.11.2015

УДК 378:808.5

Світлана Виговська, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
Ірина Гавріченко, студентка магістратури спеціальності “Педагогіка вищої школи”
Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті розглянуто поняття “риторична культура”, охарактеризовано підходи до його структурування, обґрунтовано шляхи формування риторичної культури майбутніх педагогів у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: риторика, риторична культура, структура риторичної культури.

Табл. 1. Літ. 9.

Светлана Выговская, кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики
Ирина Гавриченко, студентка магистратуры специальности “Педагогика высшей школы”
Национального университета биоресурсов и природопользования Украины, г. Киев

ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ РИТОРИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

В статье рассмотрено понятие “риторическая культура”, охарактеризованы подходы к ее структурированию, обоснованы пути формирования риторической культуры будущих педагогов в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: риторика, риторическая культура, структура риторической культуры.

Svitlana Vyhovsjka, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Pedagogy Department
Iryna Havrichenkova, Graduate Student in specialty “Pedagogy of Higher Education”
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

THE WAYS OF FORMING RHETORIC CULTURE OF FUTURE EDUCATORS

The article discusses the concept of “rhetorical culture” described approaches to its structure, reasonable ways of forming rhetoric culture of future teachers in universities.

Keywords: rhetoric, rhetorical culture, structure of rhetorical culture.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Прагнення України до інтеграції в європейській освітній простір зумовлює необхідність розв’язання комплексу завдань, пов’язаних з реформуванням національної вищої школи та створенням якісної системи освіти, яка б відповідала світовим стандартам.

Складність, багатомірність проявів людської особистості, яка є головною дійовою особою й суб’єктом суспільно-історичного розвитку, велика залежність мети і шляхів її розвитку від ідеологічного і культурного контекстів зумовлюють необхідність пошуку нових засобів формування особистості, новітніх принципів розбудови навчальної діяльності у вищій школі.

Завдання вищої школи на сучасному етапі – підготовка не просто вузькопрофесійного

спеціаліста, а різнобічного професіонала, який здатний до різних сфер діяльності і володіє високим рівнем культури. Сучасному суспільству, що розвивається, необхідні освічені, моральні особистості, які вміють самостійно приймати рішення і прогнозувати їх можливі наслідки, мобільні, динамічні і конструктивні.

Це у свою чергу ставить перед суспільством проблему професійної підготовки педагога вищої школи як носія духовних цінностей, що здійснює спадкоємний зв’язок між поколіннями. Рівень розвитку нашого суспільства закладається сьогодні в стінах вищих навчальних закладів країни. Сучасні вимоги до підготовки викладача змусили говорити не тільки про базові знання, уміння, навички, необхідні майбутньому педагогові вищої школи, незалежно від його фахового профілю, але й про такі важливі